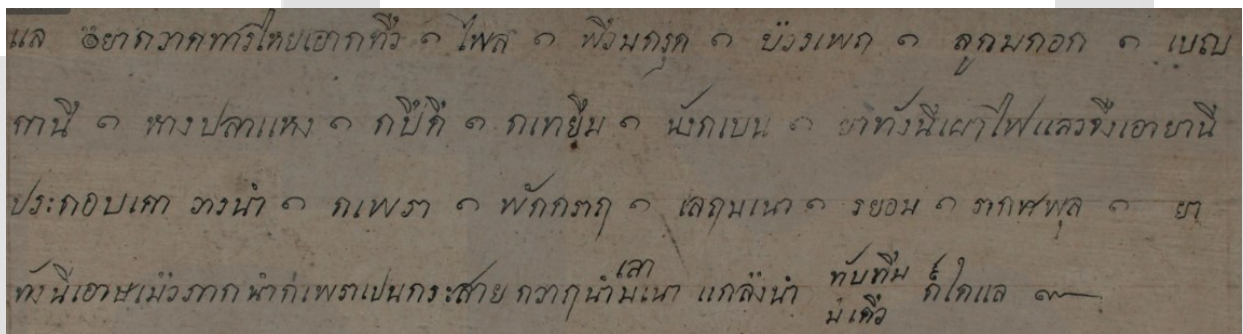

ตัวเลขไทยในตำรายา

ในเอกสารโบราณประเภทตำราเวชศาสตร์หรือตำรายามีการใช้ตัวเลขในการบันทึกเรื่องราวการแพทย์แผนไทย ตัวเลขที่นำมาใช้ในตำรายานี้มีหน้าที่การใช้งานที่แตกต่างกันไปตามบริบทของการบันทึกซึ่งพอจะแบ่งคร่าว ๆ ได้ดังนี้

1. ตัวเลขบอกสัดส่วนสมุนไพร ตัวเลขชนิดนี้จะอยู่หลังชื่อสมุนไพรและพบมากที่สุดในการบรรยายเลยก็ว่าได้ เพราะมักอยู่หลังชื่อสมุนไพรที่อยู่ในตำรับยาเพื่อบอกสัดส่วนของสมุนไพร มักเป็นเลข ๑ อยู่เสมอ และไม่มีคำลักษณะนามต่อท้าย ดังนี้

๑ อยากวาด ทานให้เอา กะทือ ๑ ไพล ๑ ผิวมะกรูด ๑ บอระเพ็ด ๑ ลูกมะกอก ๑ เบนกานี ๑ หางปลาแห้ง ๑ กะปิ ๑ กระเทียม ๑ หนังกะเบน ๑ ยาทั้งนี้เผาไฟแล้วจึงเอายานี้ประกอบเข้า ว่านน้ำ ๑ กะเพรา ๑ ผักคราด ๑ เล็ดมะนาว ๑ ระย่อม ๑ รากข้าวหลาม ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค น้ำกะเพราเป็นกระสาย กวาดน้ำเหล้า น้ำมะนาว แก่ลง น้ำทับทิม น้ำมะเดื่อ ก็ได้แล

2. ตัวเลขบอกชนิดหรือพิกัดสมุนไพร ตัวเลขชนิดนี้จะอยู่หลังชื่อสมุนไพร+ทั้ง เพื่อบอกการใช้สมุนไพรในตำรับที่มีสรรพคุณคล้ายหรือเสริมประสิทธิภาพกันไว้เป็นหมู่ และใช้ในปริมาณเท่า ๆ กัน บางครั้งอาจเรียกว่าเป็น “พิกัดยา” เช่น

สะเดาทัง ๒ ได้แก่ สะเดาบ้านกับสะเดาป่า สะเดาบ้านมักปลูกกันตามบ้านเรือน ส่วนสะเดาป่าเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในป่า รสขมเย็นแก้ไข้ แก้อ่อนในกระหายน้ำ

คนที่ทั้ง ๒ ได้แก่ คนที่เขมากับคนที่สอ คนที่เขมา คือ คนที่ดำ เขมาเป็นภาษาเขมร(ออกเสียง ชะ-มา) แปลว่า สีดำ ส่วนคนที่สอ คือ คนที่ขาว คำว่า “สอ” เป็นภาษาเขมร(ออกเสียง ซอ) แปลว่า สีขาว คำว่า ดินสอ จึงแปลว่า ดินสีขาว ที่ใช้เขียนบนกระดานชนวน แม้ภายหลังจะมีเครื่องเขียนแบบใหม่ที่ใส่ทำจากแท่งการาไฟต์สีดำสำหรับเขียนบนกระดาษฝรั่ง เราก็ยังคงเรียกเครื่องเขียนชนิดนี้ว่า “ดินสอ” อยู่เหมือนเดิม

เปล้าทั้ง ๒ ได้แก่ เปล้าใหญ่ และเปล้าน้อย เปล้าใหญ่ได้จากต้นเปล้าใหญ่หรือต้นเปล้าหลวง มีรสร้อน
สรรพคุณกระจายลม ฝายธาตุ ขับเลือด

ตำลึงทั้ง ๒ ได้แก่ ตำลึงตัวผู้กับตำลึงตัวเมีย ใบตำลึงตัวผู้จะมีลักษณะเป็นหยัก ส่วนตัวเมียมีลักษณะมน มี
รสเย็น สรรพคุณดับพิษ

น้ำเต้าทั้ง ๒ ได้แก่ น้ำเต้าขมและน้ำเต้าจืด ใบมีรสขม สรรพคุณแก้ไข้ ดับพิษร้อน งามูสวัด ไพลามทุ่ง

โกฐทั้ง ๕ ได้แก่ โกฐเขมา โกฐจุฬาลัมพา โกฐเชียง โกฐสอ และโกฐหัวบัว บางครั้งเรียกว่า “เบญจโกฐ”

เทียนทั้ง ๙ ได้แก่ เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตึกแตง เทียนสัตตบุษย์ เทียน
เขาวพานี เทียนตากบ และเทียนเกล็ดหอย บางครั้งเรียกว่า “เนาวเทียน”

3. ตัวเลขบอกชื่อวันในสัปดาห์ ตัวเลขชนิดนี้เขียนหลังคำว่า “วัน” เพื่อบอกชื่อวันในหนึ่งสัปดาห์แบบ
โบราณซึ่งแตกต่างจากปัจจุบัน มีตั้งแต่ วัน ๑ คือ วันอาทิตย์ วัน ๒ คือ วันจันทร์ วัน ๓ คือ วันอังคาร วัน ๔ คือ
วันพุธ วัน ๕ คือ วันพฤหัสบดี วัน ๖ คือวันศุกร์ และวัน ๗ คือ วันเสาร์

การใช้ตัวเลขแทนชื่อวันในสัปดาห์นี้ ถึงแม้ปัจจุบันจะไม่ได้ใช้แล้ว แต่ยังพบอยู่บ้างในการดูฤกษ์ยามทาง
โหราศาสตร์แบบไทย

4. ตัวเลขบอกชื่อเดือนในปี ตัวเลขชนิดนี้เขียนหลังคำว่า “เดือน” เพื่อบอกชื่อเดือนในหนึ่งปีแบบโบราณ
ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันเริ่มตั้งแต่ เดือน ๑ คือ เดือนธันวาคม เดือน ๒ คือ เดือนมกราคม เดือน ๓ คือ เดือน
กุมภาพันธ์ เดือน ๔ คือ เดือน มีนาคม เดือน ๕ คือ เดือนเมษายน(ปีใหม่ไทยหรือเถลิงศก) เดือน ๖ คือ เดือน
พฤษภาคม เดือน ๗ คือ เดือนมิถุนายน เดือน ๘ คือ เดือนกรกฎาคม เดือน ๙ คือ เดือนสิงหาคม เดือน ๑๐ คือ
เดือนกันยายน เดือน ๑๑ คือ เดือนตุลาคม และเดือน ๑๒ คือ เดือนพฤศจิกายน(ลอยกระทง)

การใช้ตัวเลขแทนชื่อเดือนในหนึ่งปีนี้ ถึงแม้ปัจจุบันจะไม่ได้ใช้แล้ว แต่ยังพบอยู่บ้างในการดูฤกษ์ยามทาง
โหราศาสตร์แบบไทยเช่นกัน

5. ตัวเลขในระบบชั่งตวงวัด ตัวเลขชนิดนี้มักพบบ่อย ๆ ในตำรับยาสมุนไพร ทั้งนี้เพื่อเป็นการบอกการใช้
สัดส่วนของตัวยาหรือสมุนไพรแต่ละชนิด จะใช้เขียนร่วมเครื่องหมายชั่งตวงวัดโบราณที่เรียกว่า “ตินครุ” มี
ลักษณะเป็นรูปกากบาทในแนวตั้ง ดังนี้

ในเอกสารตำรายาเรามักพบเครื่องหมายที่เป็นรูปกากบาทและมีตัวเลขอยู่ด้านใน
 เครื่องหมายนี้เรียกว่า “ตีนครุ” เป็นเครื่องหมายแสดงมาตราซึ่งเครื่องหมาย

NPT007-003 ตำราอาหาร 32

“เมญจกุก ๑ ตำลึง + ๑ บาท + ๑ เฟื้อง + ๑ สติง + ๑ ไพ”

ตีนครุ

วิธีอ่านคือเริ่มจาก “ซัง” ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุด ได้เรียงตาม
 ลูกศรสีแดงจนถึง “ไพ” ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุด

“เมญจกุก ๑ ตำลึง ๑ บาท พริกไทย ๑ สติง ข่า ๑ บาท เมล็ดอก
 กุ่มบก ๒ สติง กระเทียม ๒ สติง”

4 ไพ = 1 เฟื้อง, 2 เฟื้อง = 1 สติง, 4 สติง = 1 บาท, 4 บาท = 1 ตำลึง, 20 ตำลึง = 1 ซัง

ภาพ ตีนครุ ในตำรายา โดยผู้เขียน

6. ตัวเลขในความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำรายา โดยมากแล้วมักจะเป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาที่
 นำเอาคาถาหัวใจย่อของลัทธิกรรมในพุทธศาสนามาใช้เสกกำกับตัวยาสมนไพรแต่ละชนิด เมื่อนำไปประกอบเข้ายา
 จะได้ยาสมุนไพรมีทั้งสรรพคุณเยียวยาร่างกายและพุทธคุณเยียวยาจิตใจ ดังตัวอย่างเช่น

ฐานข้อมูลเอกสารโบราณเอกสารระบอบกษัตริย์ในประเทศไทย
 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ผลิสิทธอิการวิษ: จะกล่าวจา ชม้อ ใจผู้
 แก่ ล่าระพัคคุณทั้งปวง คุณฉวีมีลักท ทุด
 ทวาย คุณ ไร่ ทุกลมระกษ ทุกระทำแผ่รุม
 แผ่รวย มาสีเสื่อต มาเสื่อตมาคัม มา
 ด้วยอาการต่าง ๆ แลทวายเสื่อต ทวายคัม

ฉวีในทอ้ง กะชัย ท่านใช้เอาใบมะกรูด
 ๕๖ใบ ลงด้วยพริกขี้หนูในละ ๑ หัว ใบ
 มะนาว ๓๕ ใบ ลงด้วยทรวง ๖ รวง คุณ ใบ
 ละ ๑ หัว ใบราชพฤกษ์ ๕๖ ใบ ลงด้วยทรวง
 ๕๖ หัว ลงด้วยใบมะกรูด ๓๕ ใบ
 ลงด้วยอากาศ ๓๕ กะ ที่ ๑ ๙ ชั้น ลง
 ด้วย มะ:โรชชะ:ชะ:คุณ ๓๓ แฉ่น
 ลงด้วย กิ๊ช จนจบ จึง ๕ แฉ่น ลง
 ด้วย ๖๖๓๓ กะ ช่าย ๙ แฉ่น ลง
 ด้วย ค:ทาว:มี:มี:ล:อ เมระ:ขอม ๕ แฉ่น

สิทธิการริยะ จะกล่าวยาหม้อใหญ่ แก่สารพัดคุณทั้งปวง คุณผีปีศาจ ภูติพราย คุณไสยทุกประการ ถูกกระทำฝังรูปฝังรอย บ้าดีเดือด บ้าเลือดบ้าลม บ้าด้วยอาการต่าง ๆ แลพรายเลือด พรายลม ผีในท้อง กระษัย ท่านให้เอา

ใบมะกรูด ๕๖ ใบ ลงด้วยพุทธคุณ ใบละ ๑ ตัว

คาถาพุทธคุณว่าดังนี้ **อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทโธ วิชชาจรณ สมปนโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโร ปุริสธมมสารถิ สตถาเทวมนุสสานํ พุทโธ ภควาติ** เมื่อนับพยางค์ของคาถานี้จะได้ 56 พยางค์พอดี

ใบมะนาว ๓๘ ใบ ลงด้วยพระธรรมคุณ ใบละ ๑ ตัว

คาถาธรรมคุณว่าดังนี้ **สวางฺขาโต ภควตาธมฺโม สนฺทิฎฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตเวทิตพฺโพ วิญญูหิตี** เมื่อนับพยางค์ของคาถานี้จะได้ 38 พยางค์พอดี

ไพล ๓๒ ชิ้น ลงด้วยอาการ ๓๒

อาการ ๓๒ เป็นคำที่มาจากคติในทางพระพุทธศาสนา ที่ถือว่าร่างกายของคนเราสามารถพิจารณาจำแนกออกเป็นธาตุทั้ง 4 คือ ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) และ วาโยธาตุ (ธาตุลม) ในจำนวนธาตุทั้ง 4 นี้ มีอยู่ 2 ธาตุ ที่สามารถจับต้องได้ คือ ปฐวีธาตุ กับ อาโปธาตุ) ปฐวีธาตุ เป็นธาตุที่มีลักษณะแข็ง แข็ง มี 19 อย่าง ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไข้ใหญ่ ไข้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า กับ มันทมอม อีก 1 อย่าง รวมเป็นทั้งหมด 20 อย่าง ส่วน อาโปธาตุ เป็นธาตุที่มีลักษณะเอิบอาบ มี 12 อย่าง ได้แก่ ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไข้ข้อ มูตร หากเรานับรวม ปฐวีธาตุ และ อาโปธาตุ ก็จะได้ 32 อย่าง เราจึงเรียกว่า อาการ ๓๒

กระทือ ๙ ชิ้น ลงด้วย นะวะโรหระนะคุณ

นะวะโรหระนะคุณ คือ นวาทรรคุณ หรือ อิติปิโสเก้าห้อง ซึ่งเป็นอักษรย่อของคาถาพุทธคุณได้แก่ “อ สํ วิ สุ โล ปุ ส พุ ภา” ดังนั้นจึงได้ชื่อว่าหัวใจพุทธคุณ (อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทโธ วิชชาจรณสมปนโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโร ปุริสธมมสารถิ สตถาเทวมนุสสานํ พุทโธ ภควาติ)

ข่า ๓๓ แว่น ลงด้วย กข จนจบ

กข จนจบในที่นี้หมายถึง พยัญชนะในภาษาบาลี 33 ตัว

ขิง ๔ แฉ่น ลงด้วย ฅ ช ๓ ๓

ฅ ช ๓ ๓ คือ คาถาหัวใจธาตุทั้ง ๔ ได้แก่ อาโปธาตุน้ำ (นะ) = นะ ปฐวีธาตุดิน (โม) = มะ เตโชธาตุไฟ (พุท) = พะ วาโยธาตุลม (ธา) = ะ

กระชาย ๗ แฉ่น ลงด้วย สะทาวะปิปะสะอุ

สะทาวะปิปะสะอุ คือ ส ฐ วิ ปิ ป ส อุ คาถาหัวใจสัตตโพชฌงค์หรือ โพชฌงค์ 7 คือธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ มี 7 อย่าง ได้แก่

ส คือ สติ (สติสัมโพชฌงค์) ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง

ฐ คือ ฌัมมวิจยะ (ฌัมมวิจยสัมโพชฌงค์) ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม

วิ คือ วิริยะ (วิริยสัมโพชฌงค์) ความเพียร

ปิ คือ ปิติ (ปีติสัมโพชฌงค์) ความอิมใจ

ป คือ ปัสสัทธิ (ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์) ความสงบกายใจ

ส คือ สมာธิ (สมာธิสัมโพชฌงค์) ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์

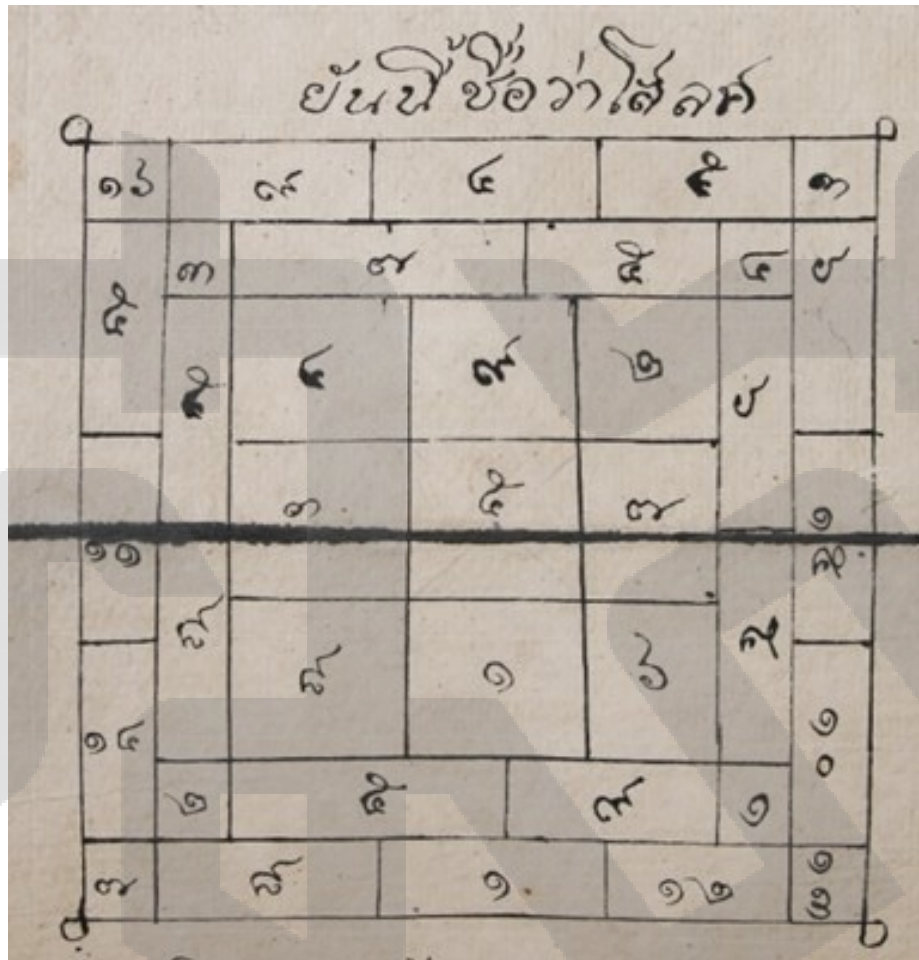
อุ คือ อุเบกขา (อุเบกขาสัมโพชฌงค์) ความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็นตามเป็นจริง

เปราะหอม ๔ แฉ่น ลงด้วย อีสวาสุ

อิ สวา สุ คือคาถาหัวใจพระรัตนตรัย อักขระอิสวาสุนี้ได้มาจากตัวต้นของบทสรรเสริญ พระพุทธคุณ (อิติปิโสฯ) พระธรรมคุณ (สุวากขาโตฯ) พระสังฆคุณ (สุปฏิปันโนฯ) ถือกันว่ามีคุณพิเศษทางคุ้มครองป้องกันภัย เป็นสิริมงคลยิ่ง

ตัวเลขในยันต์โสฬส

การตั้มยาสาสมุนไพรมานครั้งจะมีการใช้ยันต์เพื่อปิดปากหม้อยาเวลาตั้ม หรือใช้ยันต์ปิดที่สายสิญจน์ที่ใช้ ล้อมกรอบสี่เหลี่ยมบริเวณที่ตั้มยาจำนวน 8 ทิศ ยันต์ที่ใช้ปิดปากหม้อตั้มยาในที่นี้คือ ยันต์โสฬส และยันต์ปิดสายสิญจน์ 8 ทิศ คือ ยันต์ตรีนิสิงเห (ชักออกจากยันต์โสฬสอีกที)

ยันต์โสฬส ในตำราโองการมะกรูดแปดกิ่ง

ยันต์โสฬส เป็นยันต์ชั้นสูง เกิดจากการนำเอายันต์ 3 ชนิดมารวมกันไว้จัดทำเป็นตัวเลข 3 ชั้น ชั้นนอกลงด้วยเลข 16 ตัว ถัดมาวางกลางเป็นยันต์ตรีนิสิงเห ตรงกลางช่องเล็ก 9 ช่อง คือ ยันต์จตุโร

ดูเรื่องโองการมหามะกรูดแปดกิ่งเพิ่มเติมได้ที่

ต้นฉบับ <https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=document&p=item&id=12>

ฉบับปริวรรต <https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=article&p=item&id=42>

